

HJORTUPPFÖDNING I SVERIGE

**Informationsskrift om svensk hjortuppfödning
framtagen 2006 av**

Svensk Hjortavel

Revision 2010-06

© Svensk Hjortavel 2006-2010

FOTO: © Rolf Eriksson om inget annat anges

Bilder får ej kopieras eller användas på annat sätt utan skriftligt tillstånd. Text får citeras med angivande av källa.

www.svenskhjortavel.com

INNEHÅLLSFÖRTECKNING:

Historik	4
Utbrott av bovin tuberkulos	4
Hjortarter	5
Kronvilt	5
Dovvilt	6
Hägn	7
Nuläget i Sverige	8
Medelhägnet	8
Nuläget internationellt	8
Köttmarknaden	9
Köttkvalitet	9
Slakt	10
Öppna betesmarker	10
Bidrag	11
Arbetsinsatser	11
Organisation	12
Potentiella problem	13
Hygienförfordningar	13
Friförklaring från tuberkulos	13
Djurskydds krav	13
Rovdjur	14
Framtiden för hjortuppfödningen i Sverige	15
Svenska Djurhälsovårdens årsrapport 04-05 om tuberkulos	16
Svensk Hjortavel	17

Historik

Kött från vilda hjortar utgjorde under mer än 50.000 år tillsammans med fisk huvuddelen av proteinförsörjningen för människorna. Det finns arkeologiska fynd som tyder på att hjortarna på flera sätt sköttes ”aktivt”. Rester efter fångstanordningar (liknande våra rengården) har påträffats i Europa, Nordamerika och Asien. Det finns även tecken på att man sommartid samlade och torkade vissa växter för vinterfoder åt hjortarna. Det är också uppenbart utifrån analyser av benrester vid boplatserna att man jagade hjortarna genom ett urval av i första hand handjur och i andra hand ungdjur. Således en vettig ”förvaltning” av de vilda hjortarna helt motsvarande det uttag av slaktdjur vi gör idag i våra hjortbesättningar.

Inhägnader för hjort har funnits länge. Romarna älskade dovhjortsköttet och spred arten från sitt ursprung i Mellanöstern till hägn över stora delar av Europa. I Danmark fanns troligen hägn med dovhjort redan på 1200-talet. I Sverige började de dyka upp på allvar under senare delen av 1500-talet, det mest kända utsläppet i hägn var på Öland 1578. Fram till i våra dagar hölls hjortar i hägn fr.a. av adeln på de stora godsena och huvudsyftet var jakt.

Kommersiella hjorthägn för köttproduktion började växa fram på allvar i Sverige under 1970-talet. Branschen expanderade snabbt fram till 1991 då det fanns nära 45.000 hjortar i över 500 hägn.

Utbrott av bovin tuberkulos

1991 upptäcktes dovhjortar smittade med bovin tuberkulos och man kunde ganska snabbt hitta smittkällan hos dåligt kontrollerade dovhjortar som importerats från England. Ett synnerligen omfattande kontrollprogram sattes upp. Sammanlagt hittades under 4-5 år knappt 50 fall (2 promille) av smittade dovhjortar. Kontrollprogrammet omfattade (och omfattar) dock samtliga hjortarter i hägn.

Sjukdomsutbrottet blev ett dråpslag för näringen och mer än hälften av alla hjortar slaktades ut. De uppfödare som blev kvar har deltagit i ett mycket kostsamt och arbetskrävande kontrollprogram med fr.a. upprepade tuberkulostester på hela besättningarna samt tuberkuloskontroll av alla slaktade och avlidna hjortar från hägnen.

Handeln med livdjur inom landet reglerades så att det enbart var (och fortfarande är) hägn som testat sina hjortbesättningar minst 4 gånger som får handla med levande hjortar. I dessa besättningar måste samtliga individer vara öronmärkta senast vid 1 års ålder och för samtliga märkta individer måste en individjournal föras.

Hjortarter

I Sverige får man sedan ett antal år endast hägna hjortar som anses höra till den svenska faunan. Det betyder att man idag endast får hägna **kronvilt** (”kronhjort”) och **dovvilt** (”dovhjort”).

De betraktas som ”vilda djur i hägn”.

Båda arterna är lämpliga att hägna då de är polygama och lever i tämligen stora flockar starkt bundna till ett relativt litet geografiskt område. Ett rätt utformat hägn tillåter således dessa arter att leva i stort sett som sina frilevande artfränder. Kronviltet kräver någon form av våtmark eftersom arten älskar att gyttja sig – året om där det är möjligt.

Bilden visar en för 100 år sedan sänkt sjö som idag är i det närmaste helt igenvuxen.

Detta är ett bra exempel på en typ av våtmark som kronviltet uppskattar. I det här fallet både för att "bada" och som foderkälla.

Under soliga vinterdagar tillbringar kronviltet en stor del av dagen ute på sjöns is.

Kronviltet (Cervus Elaphus)

anses vara en ursprunglig ras i Sverige (åtminstone efter senaste istiden) och var på 1930-talet nära utrotning. Genom aktiva insatser av ett fåtal privatpersoner och företag räddades dock arten som vild och vi har nu en tämligen stor och expanderande stam av frilevande kronvilt. I denna population finns gener från svenska, danska och centraleuropeiska kronvilt. Den s.k. svenska nominatrasen finns troligen bara kvar i enstaka mindre bestånd i Skåne.

En vuxen kronhjort kan väga över 250 kg och en kronhind kan väga upp mot 130 kg. Brunsten sker i slutet av september och kalven (endast 1% tvillingfödselar) föds normalt under de två sista veckorna i maj. Kronkalven väger vid födelsen 7-9 kg.

Det hägnade liksom det frilevande kronviltet i Sverige är av rasen Cervus Elaphus. Det är samma ras som den centraleuropeiska. Norge har en stor stam frilevande kronvilt fr.a. på Vestlandet. Det norska kronviltet är dock av en annan ras - *cervus atlanticus* - samma som även finns i Scotland. Denna ras är mindre i kroppen och har mindre horn än den svenska/centraleuropeiska.

Dovviltet (Dama Dama)

finns likaså i stora och expanderande frilevande stammar över stora delar av Syd- och Mellansverige och är resultatet av rymningar och utsättningar från gamla hägn vid olika gods. En vuxen dovhjort kan väga över 130 kr och en dovhind kan väga upp mot 65 kg. Brunsten sker i slutet av oktober till början av november och kalven (endast 1% tvillingfödslar) föds normalt mellan mitten av juni och mitten av juli. Dovkalven väger vid födelsen 3,5-6 kg. Dov viltet kan ha mycket varierande färg på pälsen, från helt vit till i det närmaste helt svart.

I Sverige finns idag ett överskott av dovilt för försäljning som livdjur medan det finns en inte obetydlig brist på livdjur på kronviltsidan. Detta är ett problem som tillsammans med den relativt smala avelsbasen för kronviltet framöver kommer att kräva import av livdjur, fr.a. av kronhjortar för att förstärka den genetiska basen. Vi känner idag inte till några inavelseffekter men teoretiskt finns en viss risk.

Dovviltet utgör idag den till antalet dominerande rasen i svenska hjorthägn med ca 75% av samtliga hjortar. Planerade nyetableringar synes dock i majoriteten av fallen gälla kronvilt.

Hägn

Tillstånd för uppförande av hjorthägn i Sverige ges av respektive länsstyrelse. Ett huvudkrav är att hägnets utformning och biotopen i hägnet så långt möjligt skall efterlikna artens/arternas naturliga miljö. En viss minimiareal med skyddande skogsterräng skall alltid finnas. I hägnet får inte finnas fler djur än att de kan livnära sig gott på den naturliga vegetationen under sommarhalvåret och under normala väderbetingelser. Under vinterhalvåret krävs nästan undantagsvis stödutfodring. Djuren skall året runt ha tillgång till friskt vatten.

Förutom tillstånd för att uppföra själva hägnen måste hägnägaren även få tillstånd att hålla djur i hägnet.

Den tekniska utformningen av hägnet regleras i detalj i bestämmelser och länsstyrelserna gör regelbundna inspektioner. De flesta större hägnanläggningar har även mer eller mindre avancerade infångningsanordningar och hanteringshus, bl.a. för tuberkulostestning. De hägn som är friförklarade från bovin tuberkulos och som har rätt att sälja livdjur måste varje år fånga in kalvar innan de är 1 år och märka dessa med godkända öronmärken. För samtliga individer från 1 års ålder skall det föras en individjournal. Varje år rapporterar dessa hägn på individbasis alla förändringar och händelser i hägnet till Svenska Djurhälsovården som administrerar kontrollprogrammet mot tuberkulos.

Den typ av mark som finns i hägnet styr över hur många djur man kan ha per ytenhet. Gemensamt för alla hägn är dock kravet på tillräckligt stor andel mot väder och vind skyddande skog. Ju mer betesproducerande mark ju fler djur kan hägnet hålla. Schablonen säger t.ex. när det gäller kronvilt att man i på skogsmark kan ha 1 vuxet djur/ha medan man på åkermark kan ha upp till 6 djur/ha. Antalet djur i hägnet måste under alla omständigheter anpassas till hägnets förmåga att producera foder under normala vegetationsperioder.

Nuläget i Sverige

Näringsen har till sin omfattning ännu inte hämtat sig från den kraftiga nedgången i samband med utbrottet av tuberkulos. Ytterligare ett antal hägn som ej följt kontrollprogrammet kommer att tömmas på hjortar med en potentiell ytterligare nedgång i antal hägn och djur. Detta kommer dock troligen att motverkas genom att det senaste året börjat projekteras ett inte obetydligt antal nya hägn-anläggningar, ofta av lite större omfattning än huvuddelen av dagens hägn.

Aktuell statistik: (siffrorna är ungefärliga)

Antal registrerade hägn:	640	
därav med djur	380	
Antal dovilt	>20.000	
Antal kronvilt	>6.000	
Övrigt vilt i hjorthägn	ca 2.500	(huvudsakligen vildsvin och mufflon)
Antal A-hägn	71	(friförklarade med rätt att sälja livdjur)
därav dovilt	49	
därav kronvilt	22	

Slaktbesiktigade hägnhjortar 2004   5.750 (Sv. Djurhälsovårdens årsrapport biläggs)

Antal hjortar	Antal hägn	Medelvärde	Medianvärde	Summa vuxna
1-20	136	12	12	1.591
21-50	115	34	32	3.881
51-100	55	68	64	3.737
101-300	50	167	160	8.339
301-	9	432	393	3.892

Medelhägnet

Om man exkluderar det lilla antalet stora hägn som står för ca 20% av köttvolymen, slaktar en typisk hägnägare ca 15 dovilt (450 kg kött) vid 2-3 slakttillfällen per år. Medelarealen per hägn är ca 30 ha.

De flesta hägnen i Sverige baseras på **köttproduktion** som grund. Ett mindre antal hägn kombinerar detta med uppfödning av livdjur för försäljning till andra hägn. Ett fåtal hägn fokuserar på **livdjursuppfödning** och har köttproduktion endast som binäring. Livdjurshägnen är s.k. A-hägn som det i dagsläget finns 71 i hela landet. I dessa hägn måste samtliga djur öronmärkas och journalföras senast vid 1 års ålder. Idag finns även ett litet antal hägn som fokuserar på **jakt** för betalande jägare.

Nuläget internationellt

Idag finns troligen fler än 5 miljoner hjortar hägnade i fler än 30 länder. Antalet djur och hägn ökar kraftigt varje år och hjortnäringen är en mycket snabbt växande gren i världsjordbruket. I vissa delar av världen (ex. Nya Zeeland) är uppfödningen synnerligen intensiv, medan man i andra länder som exempelvis Sverige har en mer extensiv, "naturnära" uppfödning.

Köttmarknaden

Av det hjortkött som förbrukas i Sverige är ca 85% importerat, fr.a. från Nya Zeeland som har en mycket stor industriell hjortuppfödning. Den Nya Zeeländska hjortproduktionen omfattar förutom kött även export av avsågade basthorn för export till Sydostasien. Denna export står för en stor del av lönsamheten där och ger visst utrymme för förhållandevis låga köttpriser. I Europa är sågning av basthorn förbjuden i de flesta länder p.g.a. djurskyddsskäl.

Av det svenska hjortköttet konsumeras huvuddelen i landet och idag exporteras endast små kvantiteter. Den export som förekommer sker b.a. till Tyskland.

Köttkvalitet

Hjortkött var en gång känt som 'kött för kungar' eftersom bara kungligheter och personer som tillhörde hovet fick äga och jaga hjort.

Hjortköttet är kvalitetsmässigt bland det allra bästa man kan uppbringa. Fetthalten i hjortkött är låg och hjortköttet har inget fett insprängt i musklerna. Det fett som finns har en optimal sammansättning av "nyttiga" fetter. Det naturliga betet innehåller stor andel fleromättat fett medan spannmålsbaserade foder har en hög halt av mättade fettsyror. Fetthalten i en tillagad hjortstek ligger på 25-33% av motsvarande i en likadant tillagad nötsstek. En del allergiker som inte kan äta nötkött kan äta hjortkött (och älgkött). Hjortköttet har ett lägre energiinnehåll (räknat i kalorier) än nötkött och fårkött.

Hjortköttet är rikt på mineraler fr.a. järn, zink och selen. Det höga järninnehållet bidrar till köttets mörkröda färg och i engelsktalande länder kallas hjortkött för "red meat".

Ur folkhälsosynpunkt produceras i Sverige inget kött av bättre kvalitet än hjortkött. Tillagningsmässigt kan också hjortkött passa väl in i alla olika delar av den svenska matlagning, såväl traditionell som mer utländskt influerad.

Det svenska hjortkött som säljs i Sverige kommer nästan uteslutande från ungdjur ca 1½ år gamla. Huvudsakligen är det hjortar (hankön) som slaktas. Köttet från det mindre antal äldre djur som av olika skäl slaktas går till charkuteritillverkning.

FOTO: Eva Wiklund

Slakt

Den traditionella slaktsäsongen för hägnad hjort har varit och är fortfarande senhöst – vårvinter. De senaste åren har det påbörjats försök, där vissa hjortuppfödare i samarbete med större livsmedels-kedjor erbjuder färskt hjortkött året om.

Hjortviltet avlivas (bedövas) i hägnet genom ett skott i hjärnan och avblodas därefter omedelbart och transporteras sedan ut ur hägnet för vidare hantering. Detta är den mest ”humana” slaktmetod som används i Sverige. Djuren kring den skjutna hjorten reagerar oerhört lite på att en i flocken faller.

Aktuella studier i bl.a. Storbritannien visar att halterna stresshormon hos hjortvilt avlivat på ovan beskrivet sätt är mycket låga. Hjortar slaktade på mer traditionellt sätt i en anläggning uppvisar avsevärt högre halter stresshormon.

Eftersom stress i samband med avlivning påtagligt försämrar köttkvaliteten är metoden med avlivning i hägn att föredra och den innebär inte några hygieniska nackdelar jämfört med avlivning i slakteri eller motsvarande där djuret först måste infångas. Metoden är också överlägsen ur djur-skyddssynpunkt.

I de ursprungliga EU-förordningar om livsmedelshygien, som trädde ikraft 2006-01-01, fanns krav på levandedjursbesiktning inom 72 tim före slakt och att en veterinär skulle vara närvarande vid avlivning och avblodning. Genom ihärdigt arbete i Bryssel lyckades Storbritanniens hjortuppfödare tillsammans med Svensk Hjortavel få ett moratorium på dessa krav. Kraven skall ses över igen 2009. Efter detta har Svenska Livsmedelsverket genom att definiera hägnade hjortar som ”vilda djur i hägn” också kunnat frångå dessa krav. Sannantaget torde detta innebära att vi i Sverige slipper dessa krav även om de av EU skulle återinföras 2009. Om kraven varit kvar skulle de utan tvekan medfört, att huvuddelen av den svenska hjortuppfödningen slagits ut. EU-kommisionen fattar troligen ett nytt beslut sommaren 2010.

Öppna betesmarker

Antalet betande kreatur minskar stadigt i Sverige och allt större delar av betesmarkerna förbuskas eller planteras med gran. Hjortuppfödning är ett utmärkt alternativ till att plantera betesmarkerna med gran, som ofta blir av mindre bra kvalitet. Detta visade sig inte minst i samband med orkanen Gudrun. Hjortar är utmärkta att hålla betesmarkerna öppna. Ur skogproduktion sämre marker kan med fördel ingå i hjorthägn, fr.a. våtmarker och impediment om man har kronvilt i hägnet.

Har man kronvilt i hägn skall man inte räkna med någon direkt virkesproduktion i skogen. Kronviltet har en benägenhet att flänga bark, fr.a. på yngre granar som sedan i många fall torkar ut och dör.

Välskötta hjorthägn är också ett värdefullt inslag i naturen med stora möjligheter att på nära håll studera dessa vackra djur. Kronhjortsbrunsten i slutet av september är ett av den svenska naturens mest fantastiska skådespel, både för öga och öra! Även dovbrunsten en månad senare är en uppvisning väl värd att se (och höra) där hormonstinna stora dovhjortar slåss på liv och död (inte ovanligt).

Ytterligare marker hålls öppna genom att man behöver odla vallväxter och en del spannmål för bruk till stödutfodring till de hägnade hjortarna vintertid. Socker-/foderbetor är ett omtyckt och bra stödfoder under vintern p.g.a. sin höga energihalt.

Bidrag

Hjortuppfödningen är inte bidragsberoende. Det bidrag som kan komma ifråga är arealbidrag för betesmarker. I övrigt har i några enstaka fall utgått bidrag från pågående regionala/lokala projekt.

Arbetsinsatser

Arbetsinsatserna i ett modernt hjorthägn är förhållandevis små och består löpande i fr.a. utfodring vintertid samt daglig tillsyn av djuren och stängselanläggningen. Under kortare perioder krävs dock heltidsarbete. Det gäller när djuren skall TB-testas, avmaskas, livdjur levereras och under slakt-perioderna.

Därutöver finns ett stort antal arbetsuppgifter kring själva uppfödningen. Omhändertagande av skinnen är idag dåligt utvecklat fr.a. på grund av bristen på garverier som kan/vill ta emot mindre kvantiteter skinn. Hjortskinnen är av mycket hög kvalitet och lämpar sig väl för konfektion. En viss verksamhet med sömnad baserade på hjortskinn har vuxit fram de senaste åren.

Hjortuppfödningen är i de flesta fall en familjeangelägenhet, där alla i familjen utom de minsta barnen deltar i verksamheten i olika sammanhang och perioder. En del har gårdsbutiker medan andra säljer vidareförädlade hjortprodukter både baserade på kött som på skinn. Påfallande ofta är det kvinnan i familjen som sköter dessa uppgifter. Vi har i landet numera också ett antal kvinnor som driver hjortuppfödning.

Potentialen för hjorthägnen som turistmål är idag dåligt utvecklad och kan därför öka kraftigt. Jämför med de s.k. visningshägnen för älg. I våra hjorthägn lever djuren mer i en naturlig miljö, men är fortfarande lätt-tillgängliga för studier, fotografering och filmning m.m.

Organisation

Hjortuppfödarna är organiserade i förbundet Svensk Hjortavel som har fem regionala förbund. Förbundet fungerar som branschorganisation och är bl.a. remissinstans gentemot myndigheterna. Det senaste halvåret har förbundet arbetat hårt med att få gehör för sina synpunkter på den nya lagstiftningen från EU rörande livsmedelshygien. Förbundet ordnar även utbildning, studieresor och – besök för medlemmar och blivande medlemmar.

Svensk Hjortavel genomförde under några år i början av 2000-talet tillsammans med LRF ett EU-projekt – Svensk Kvalitetshjort – som fokuserade mycket på utbildning inom olika delar av hjortnäringen i syfte att öka kvaliteten på både uppfödningen och näringens produkter,

Svensk Hjortavel driver sedan ett par år ett helägt aktieföretag – Svensk Kvalitetshjort AB . Bolagets affärsidé är att stödja förbundets medlemmar både vad avser inköp av utrustning och materiel som avsättning av medlemmarnas produkter.

Svensk Hjortavel är medlem i FEDFA som är den europeiska organisationen för hjortuppfödare. F.n. är en svensk representant vice president i FEDFA. FEDFA's arbete fokuseras alltmer på kontakterna med EU's organ och årsmötet varje år hålls alltid i Bryssel.

I samband med FEDFA's årsmöte förekommer alltid träffar med olika företrädare för EU's centrala organ. I år hålls årsmötet i mars och i samband med detta möte sker en träff mellan representanter för SANCO och FEDFA rörande ett kontrollprogram syftande till att vi inte skall få in den fruktade sjukdomen CWD (Chronic Wasting Disease) i Europa. Sjukdomen är en s.k. TSE-sjukdom av samma typ som BSE (galna kosjukan) och scrapie på får. CWD har påvisats i och sprider sig i Nordamerika

(USA och Kanada), men har ännu inte påträffats i Europa. Sjukdomen drabbar såväl hägnade som frilevande hjortpopulationer.

En förteckning över Svensk Hjortavels riksstyrelse och ordföranden i de regionala förbunden finns i slutet av denna skrift.

Ibland tvingas en organisation som Svensk Hjortavel "bröla" för att någon skall lyssna.

I fallet med de nya livsmedelshygienförfordningarna från EU fick vi "bröla" ganska högt och länge innan myndigheterna lyssnade på oss. Till slut gick dock huvuddelen av vårt budskap fram och därmed räddades den svenska hjortuppfödningen kvar.

Potentiella problem

Hygienregler

De aviserade förändringarna av den nya livsmedelshygienförordningen innebär att köttbesiktningstvånget tas bort för friförklarade (från tuberkulos) hägn. I stället skall samtliga slaktkroppar besiktigas för att utesluta tecken på tuberkulos. Denna besiktning behöver då ej utföras vid en av Livsmedelsverket godkänd vilthanteringsanläggning utan kan utföras i anslutning till respektive hägn.

Besiktningen skall utföras av en i besiktning utbildad och kunnig veterinär, t.ex. veterinär som fram till senaste årsskiftet hade en s.k. personlig viltstämpel. För den stora majoriteten av hjortuppfödare innebär detta ett stort framsteg jämfört med den för tillfället rådande lagstiftningen och situationen kommer efter lagändringarna att i stort likna tidigare förhållanden.

Problemet är att köttbesiktningstvånget på frilevande hjortar slopats från 2006-01-01 och nu endast finns kvar för de hägn som frivilligt eller tvångsmässigt kommer att skjutas ut och läggas ned.

Frilevande hjortar som skjuts behöver ej heller genomgå tuberkulosbesiktning som de hägnade hjortarna. Här föreligger en risk att hjortar "rymmer" och skjuts som "frilevande" och på detta sätt undandrar sig tuberkulosbesiktning. Om alltför många hägnhjortar på detta sätt undgår tuberkulosbesiktning kan Sverige komma att få problem vid begäran om friförklaring från bovin tuberkulos hos hjort.

I övrigt kommer de nya hygienreglerna efter vårens ändringar att vara helt acceptabla. Det är dock viktigt att bevaka att EU inte återinför kraven på levandedjursbesiktning och veterinär närvaro vid avlivning och avblodning, och att i sådana fall Livsmedelsverket håller fast vid tolkningen att de hägnade hjortarna i Sverige är att betrakta som vilda. Livsmedelsverkets nya anvisningar augusti 2007 ger ytterligare förenklingar/lättnader för små hägnägares slakt och försäljning.

Frågan om veterinär närvaro vid avlivning och avblodning är fortfarande (juni 2010) inte löst definitivt. Sannolikt kommer dock hägnägaren efter viss utbildning att skriva under protokoll som intygar att avlivning och avblodning gått korrekt till.

Friförklaring från bovin tuberkulos hos hjort

TB-kontrollprogrammet är nu i en slutfas och det råder enighet mellan Jordbruksverket, Svenska Djurhälsovården (som administrerar programmet) och hjortuppfödarna om hur detta bör och skall gå till. Statens Jordbruksverk håller för närvarande (juni 2010) på med framtagande av nya regelverk. Detta sker i samråd med Svensk Hjortavel. Målsättning3en är fortfarande en nationell friförklaring, men i avvaktan på en sådan kommer troligen lättnader att införas vad bl.b. avser tuberkulosbesiktning av slaktdjur.

Djurskyddskrav

Vid ett flertal tillfällen har från den nya Djurskyddsmyndigheten framförts tankar på att även de vilda hjortarna i våra hägn skall ha s.k. ligghallar. Mot bakgrund av att hjortarna anses vilda förefaller detta krav märkligt. För att ett hägn skall godkännas krävs att det innehåller tillräckligt med naturligt skydd i form av skogsterräng. Hjortar förlitar sig till mycket stor del på synen för att kontrollera sin omgivning och upptäcka faror. Man kan få hjortar att för en kort stund gå in i en byggnad för att äta, men de går sedan ut igen även om vädret är extremt dåligt. Hjortarna söker istället skydd i skogsterräng på läsidan av höjder för att på så sätt behålla sin synkontroll över omgivningen. Byggande av ligghallar skulle i sådana fall vara ett slag i luften.

För den händelse Djurskyddsmyndigheten/Jordbruksverket ändå avser att kräva ligghallar i hjorthägnen bör man först initiera och genomföra en seriös studie i några hägn. Studien bör gå ut på att dels undersöka olika konstruktioner av ligghallar samt att noga registrera användningen av dessa i förhållande till rådande väderlekssituationer.

Rovdjur

I takt med ökande och alltmer spridda stammar av varg och lodjur ökar riskerna för problem i och kring hjorthägnen. Det är inte bara rivning av hjortar som kan bli konsekvensen av rovdjursbesök. Hjortarna i hägnen går att försäkra men endast till ca 50% av det reella livdjursvärdet. Det är dessutom oklart om försäkringarna täcker hjortar rivna av rovdjur.

Vargen har stora svårigheter att ta sig in i ett modernt och rätt uppbyggt hjorthägn med eltrådar på utsidan. Det bör också i allmänhet vara mer än en varg för att riva kronvilt.

Lodjuren tar sig däremot ganska lätt in i hjorthägn, även sådana med eltrådar. Försök vid Grimsö Viltforskningsstation visar att lodjuren utan vidare hoppar igenom ett elektrifierat stängsel. Lodjuren har även visat sig använda s.k. stättor (övergångar över stängslet för allmänhetens passage).

Dovviltet rivs utan större svårigheter av såväl varg som lodjur. Kronvilt kan rivas av varg (-ar) medan lodjuret under normala förhållanden (ej djup snö med skare) endast i undantagsfall kan riva kronvilt. Under senare år har dovilt i hägn rivits av såväl varg som lo.

Rivning av hjortarna är bara en del av problemet. Ett sannolikt större problem är att hjortarna i hägnen lätt stressas till panik vid rovdjursbesök. Konsekvenserna kan bli att de rusar in i stängslet och skadar sig eller t.o.m. bryter nacken. Om en tillräckligt stor flock rusar in i stängslet på en kort sträcka kan det ge vika och hjortarna komma ut ur hägnet. Ett annat fenomen som uppmärksammats på senare tid är att stressen vid rovdjursbesök hos något svagare individer genererar chocktillstånd med fr.a. cirkulationskollaps till följd av lungödem. Denna effekt är väl känd sedan tidigare i samband med älgar och rådjur som stressades vid stora orienteringstävlingar. I dessa fall torde det vara helt omöjligt att få någon som helst ersättning beroende bl.a. på svårigheter i bevisningen.

Under hösten 2005 i samband med att förändringar i §28 Jaktförordningen aviserades skrev Svensk Hjortavel brev till såväl Miljöministern som Jordbruksministern med fråga om hur hjortar i hägn skulle betraktas. Något svar har inte inkommit och i den förändring i paragrafen som nyligen genom genomförts finns inte hägnade hjortar med.

Det synes rimligt att hjorthägnägare i likhet med tamdjursägare ges rätt att försvara sina djur inne i hägnen. Här finns ju inte samma problem med bevisföring som t.ex. om man skall få försvara sin fritt springande jakthund. Hjortarna har ett långt högre värde än t.ex. får, och inga djur är så väl inhägnade som hjortarna. De försäkringar som finns på marknaden ger i princip ingen ersättning för förlorade djur och i ersättningsfrågan tar staten inte sitt ansvar som "ägare" av de stora rovdjuren!

1 maj 2009 ändrades §28 Jaktförordningen så att det blev tillåtet för hjorthägnägare att skjuta lodjur i hjorthägn under pågående angrepp. Man måste dock först försöka skrämman ut lodjuret på något sätt.

Framtiden för hjortnäringen i Sverige

Under förutsättning att de ovan redovisade problemen löses på ett tillfredsställande sätt ser framtiden ljus ut för svensk hjortuppfödning. Det finns stora arealer betesmarker och andra typer av mark lämpade för hjortuppfödning, bl.a. som följd av orkanen Gudrun. Det finns också en rad planer på nya uppfödningar som kommer att sättas i verket så snart de nuvarande problemen är lösta.

Genom de många kontakterna med olika myndigheter sedan sommaren 2005 börjar Svensk Hjortavel få en kontaktyta mot dessa. Myndigheterna har börjat förstå hur hjortuppfödningen fungerar och vilka problem som finns. Branschen är nu också känd för berörda myndigheter, vilket borde borga för att vi i fortsättningen får komma in på ett tidigare stadium i beredning av nya lagar och förordningar.

Marknaden för hjortkött i Sverige är mycket stor, och med tanke på att 85% av allt konsumerat hjortkött idag importeras finns det möjligheter att konkurrera med vårt högkvalitativa kött från djur som fötts upp under djurskyddsmässigt utmärkta förhållanden. Det är branschens uppgift att få konsumenten medveten om detta läckra kött.

Miljöaspekter

Under sommaren 2007 har publicerades rapporter om den miljöbelastning som köttproduktion med nötkreatur innebär, transporter oräknade. Hjortuppfödningen i Sverige har på detta område stora fördelar, både vad avser utsläppt metangas och de ytterst obetydliga transporterna till följd av att huvuddelen av hjortköttet konsumeras lokalt/regionalt.

Hjortarnas betande bidrar till att hålla landskapet öppet, inte minst i ett ”förbuskat” landskap. Kronviltet bidrar även synnerligen effektivt till att hålla våtmarker öppna till fromma för övrigt djurliv, inte minst fåglar.

ÅRSRAPPORT 2004/2005**- beträffande organiserad hälsokontroll avseende tuberkulos hos kron- och dovhjortar i hägn.**

Av landets 614 registrerade vilthägn med hjortar har hittills alla utom de 36 som är överförda till obligatoriet hanterade inom den frivilliga kontrollen. Till och med sommaren 2005 är 530 hägn friförklarade och för ytterligare ytterligare 25 hägn har vissa åtgärder vidtagits för friförklaring. De hjorthållare som är aktiva med åtgärder för friförklaring har anfört konsekvenserna av stormen Gudrun som förklaring till förseningen. Efter säsongen är 86 % av landets hägn friförklarade.

Sedan föregående år är ökningen av antalet friförklarade hägn 17, varav 7 är nystartade. Under säsongen utfördes tuberkulintester i 13 hägn och 5750 köttbesiktningar registrerades inom programmet. Inget fall av bovin tuberkulos har påvisats och det totala antalet hägn med påvisad tuberkulosmitta är därmed fortfarande 13 st.

Sammanställning över antal friförklarade hjorthägn för oktober månad, perioden 1995 – 2005.

År	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Antal	53	131	258	329	374	400	428	447	477	513	530

Av de 25 hägn som är anslutna för aktiva kontrollåtgärder, men som ännu inte är färdiga för friförklaring, är 9 anslutna till kontrollen för friförklaring genom tuberkulintestning och 16 genom utslaktning. Dessa grupper utgör 4 % av landets registrerade hägn.

Av de 9 som valt metoden tuberkulintestning för friförklaring har 4 utfört en eller två testomgångar. Resterande 5 har ännu inte genomfört någon testomgång. Ett flertal av de 16 som valt utslaktningsmetoden kommer med stor säkerhet att genomföra utslaktning under hösten 2005. Vi återkommer med detaljrapport om åtgärderna i de 25 hägnen i november och i början av 2006 om händelseutvecklingen i dessa hägn.

30 hjorthållare har ansökt om dispens från kraven på åtgärder för friförklaring. Av dessa har 14 beviljats, 13 avslagits, 1 hägn är utslaktat och 2 ärenden är ännu inte avgjorda enligt uppgifter från Jordbruksverket.

Säsongen 2003/04 fördes 39 hägn över till den obligatoriska hälsoövervakningen. Överföringen skedde skriftligen och den kommunicerades med de berörda hjorthållarna. Av de 39 hägnen har 3 slaktats ut. Kvarvarande 36 hägn motsvarar 5 % av landets hägn.

Under året har tb-nämnden sammanträtt vid tre tillfällen. Den har utarbetat handlingsplaner till stöd för obligatoriet och diskuterat de problem som kan uppkomma. Problemen med de försenade kontrollerna i vissa hägn har också diskuterats.

För Svenska Djurhälsovården

Jan Åke Robertsson

OBS! I siffrorna för friförklarade hägn ovan ingår även de hägn som skjutits ut och står tomma.

SVENSK HJORTAVEL

Riksförbundets styrelse 2010 - 2011

Ordförande Carl Nathanson, Borensberg
Sekreterare Katrin Hansson, Göteborg
Kassör Ingemar Johansson, Kristinehamn
Kansliansv. Rolf Eriksson, Finspång

Ledamot Andrej Tolstoy, Kågeröd
Ledamot Hans-Åke Johansson, Kallinge
Ledamot Reinhold Sjöqvist, Trehörningsjö

Suppleant Per Barring, Svenljunga
Suppleant Andreas Svensson, Falköping
Suppleant Per Tysk, Enviken

Regionerna:

Norrhjort: **Ordförande** Reinhold Sjöqvist, Trehörningsjö

Östhjort: **Ordförande** Björn Hallberg, Ärla

Västhjort: **Ordförande** Andreas Svensson, Falköping

Sydhjort: **Ordförande** Kurt Svensson, Ljungbyhed

